

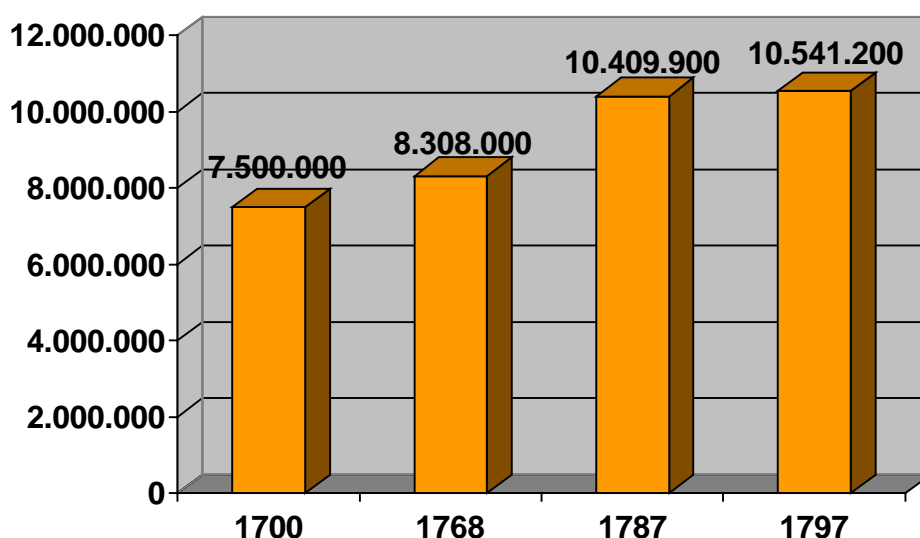
TEMA 5. EL SEGLE XVIII: ELS PRIMERS BORBONS.

1. L'ESPANYA DE L'ANTIC RÈGIM

L'Espanya del segle XVIII es caracteritza, com el conjunt d'Europa, per la pervivència d'un sistema econòmic i social que els historiadors han anomenat Antic Règim. Aquest terme defineix una societat que es caracteritza per una economia rural i senyorial i, en l'aspecte social, per la jerarquització en estaments privilegiats i no privilegiats.

1.1. Demogràficament la població espanyola va iniciar un període de creixement passant de 7 a 10 milions d'habitants. Aquest creixement venia caracteritzat per un manteniment d'altes taxes de natalitat (42 ‰) i una elevada mortalitat (38‰). El element novell va ser la desaparició de la mortalitat catastròfica recurrent. El creixement demogràfic a la península presentà desequilibris importants: la perifèria (Catalunya, País Basc, País Valencià, Galícia) va doblar la població mentre que a l'interior el creixement arribà únicament al 20 ‰ o 30 ‰

CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ ESPANYOLA AL s XVIII

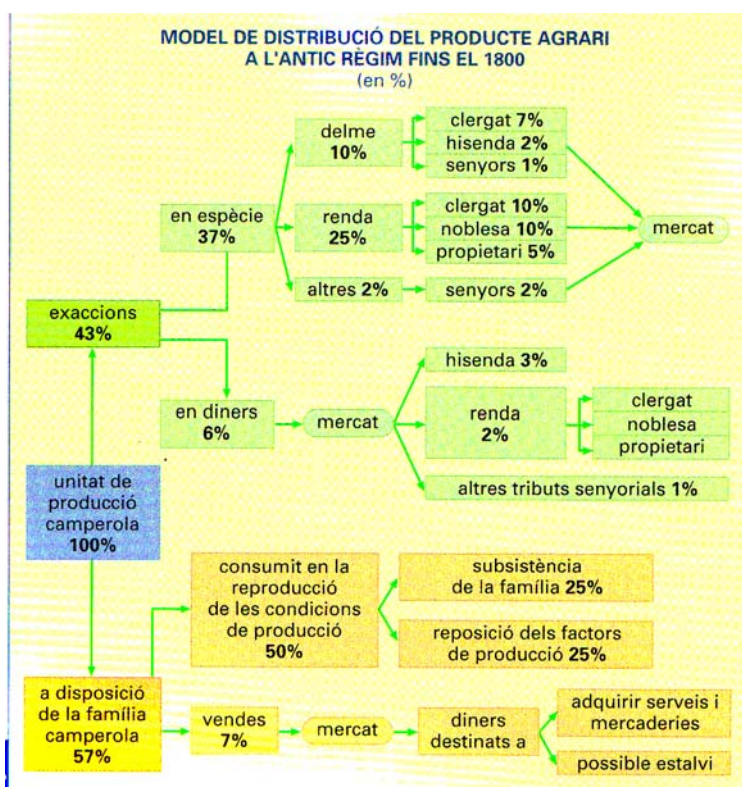

1.2. La societat de l'Antic Règim estava dividida en tres ordres o estaments i tenia com a característiques essencials la desigualtat jurídica i l'immobilisme. Així, els grups privilegiats, noblesa i clergat, detentaven la major part de la propietat, no pagaven impostos i ocupaven gairebé tots els càrrecs públics. A l'Espanya del segle XVIII el clergat constituïa poc més del 2%, però controlaven més del 40% de la propietat territorial. La noblesa, de la qual es formava part per naixement i per nomenament reial, no sobrepassava el 5% de la població però posseïa propietats territorials extenses i tenia en poder seu nombroses senyories jurisdiccionals, en les quals administrava justícia i de les quals es treia rendes abundants.

El tercer estament aplegava els pagesos, la burgesia i les classes populars de les ciutats. Suportava una gran part de les càrregues econòmiques de l'Estat i eren marginats dels centres de decisió política. Els pagesos, la immensa majoria de la població, continuaven sotmesos a un règim senyorial que els obligava a lliurar la major part de les seves rendes agràries i que els mantenia en els límits estrictes de la supervivència. Finalment, el poder de la noblesa i el clergat va generar un raquitisme

congènit de la burgesia comercial i industrial, la influència de la qual no va sobrepassar l'àmbit d'algunes ciutats dedicades al comerç, especialment el colonial (Cadis, Barcelona)

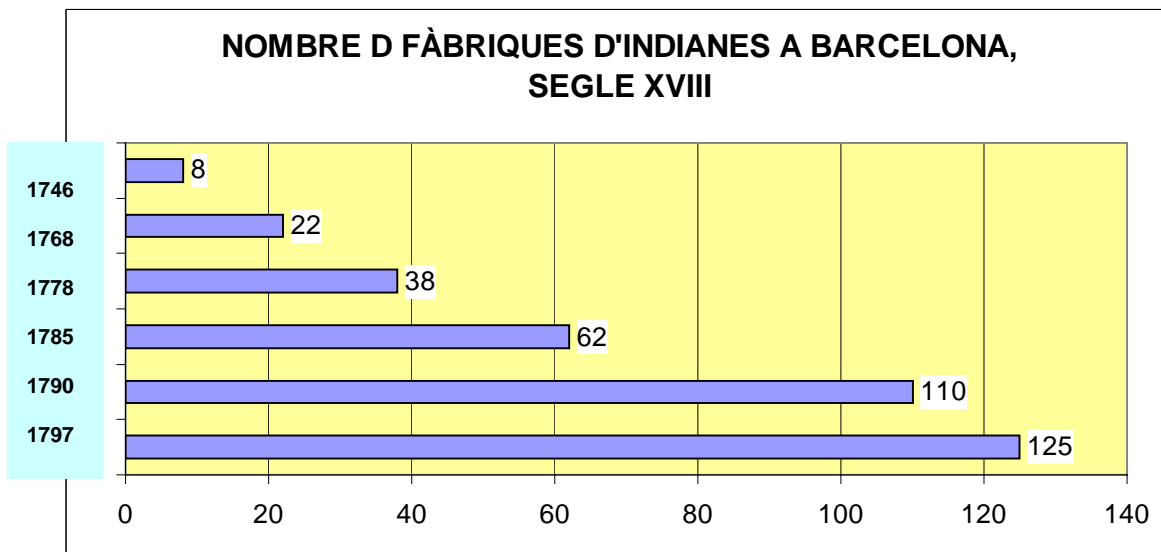
1.3. L'economia. Al segle XVIII a Espanya l'**agricultura** era la font essencial de riquesa i ocupava a més del 80% de la població. En general, la producció es caracteritzava per uns baixos rendiments derivats de les velles tècniques de conreu, el manteniment del guaret i una estructura de la propietat de la terra que limitava el creixement de la producció. La pagesia no era capaç d'acumular un mínim d'excedents per la gegantina pressió de les rendes. Per tal de garantir la propietat agrària de la noblesa, del clergat i dels ajuntaments gran part de la terra estava amortitzada, no es podia comprar ni vendre: era allò que s'anomena de "mans mortes" (80 % de les terres). Igualment era comú la institució de la primogenitura, consistent en el dret a vincular el conjunt dels béns al títol nobiliari de tal manera que l'hereu, per tal de no dividir el patrimoni, podia administrar els béns i gaudir-ne, però no els podia vendre o alienar. Aquesta institució s'estenia igualment a propietaris plebeus.

Font: Ed. V. Vives. Garcia Sanz, A.: Historia agraria de España Contemporánea

La producció industrial era tradicional, tallers artesans, organitzats en gremis que controlaven estrictament la producció paralitzant les possibilitats del seu creixement i d'innovacions tècniques. Tímidament, a la primera meitat del segle XVIII, s'intentà adaptar a Espanya el model francès de manufactures. Així, es crearen les "reials fàbriques" promogudes per l'estat i destinades a la producció d'articles de luxe. La indústria moderna va començar a Espanya amb l'organització de les fàbriques d'estampats de cotó (indianes) creades a mitjans del segle XVIII a Catalunya. Quant al comerç, el mercat interior era feble i escàs, la major part limitat als intercanvis de tipus local o comarcal. Hi havia greus problemes de transport i les zones de l'interior i de la perifèria continuaven aïllades. El comerç amb les colònies americanes des dels ports de Cadis i de Barcelona va experimentar un creixement important al llarg del segle. Destaca la creació de companyies privilegiades a les quals es cedia el monopoli sobre determinats productes o rutes a canvi de pagar una quantitat a l'estat. Però els beneficis

d'aquest sistema van quedar limitat pel contraban i per la competència del comerç britànic. Existia un dèficit comercial que se salvava per l'entrada d'or i plata que arribava regularment d'Amèrica.

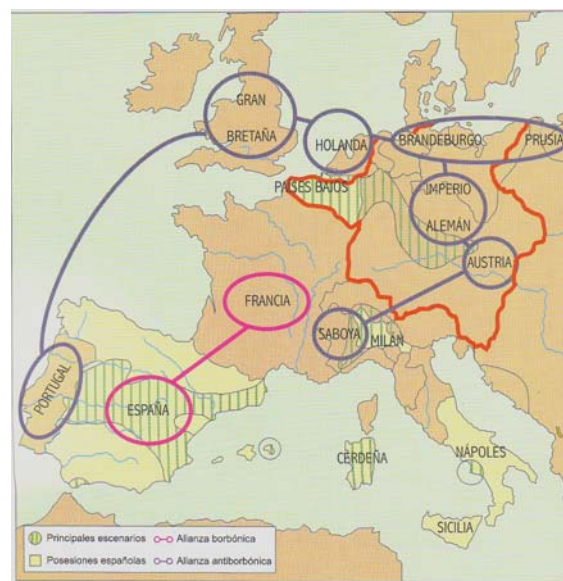
2. EL SEGLE XVIII. ASPECTES POLÍTICS I CULTURALS.

2.1. La guerra de successió

L'any **1700**, el darrer monarca de la casa dels Àustria, **Carles II**, va morir sense descendència directa. Els candidats a ocupar el tron eren **Felip d'Anjou** (Borbó, nét de Lluís XIV de França) i l'**arxiduc Carles d'Haabsburg**, fill de l'emperador d'Àustria). El 1701 el candidat Borbó fou anomenat monarca amb el títol de Felip V, la qual cosa provocà immediatament un conflicte d'equilibris entre les diferents potències europees. El mateix any la Gran Bretanya, Holanda, Portugal, Dinamarca i Àustria (**gran Aliança de l'Haia**) donaren suport al candidat austríac i van entrar en guerra amb França i Espanya per tal d'evitar la formació d'un bloc borbònic hegemònic a Europa. El problema successori espanyol es va convertir en un greu conflicte de política internacional.

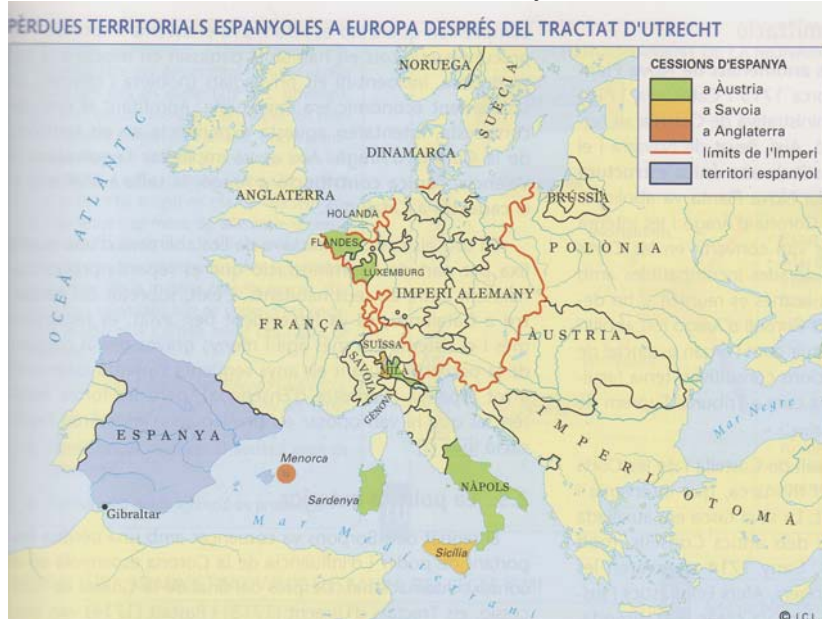
A l'interior d'Espanya també s'havien enfrontat els territoris peninsulars. Castella es mostrava fidel a Felip V, en especial les classes no aristocràtiques, que esperaven de la centralització borbònica la limitació dels privilegis nobiliaris. En canvi, la corona d'Aragó va donar suport a l'arxiduc Carles per raó de la francofòbia de Catalunya, pel centralisme borbònic (vigent a França) i per la competència comercial que representava França.

La guerra fou inicialment favorable als austracistes, però el 1707, amb la batalla d'Almansa, València i Aragó varen caure en mans de Felip V i els seus furs i institucions eren abolits. El 1711 la mort de l'emperador germànic va implicar l'ascens al tron de l'Arxiduc

Carles, la qual cosa hagués suposat la reconstrucció de l'imperi de Carles V. Anglaterra, preocupada ara per l'hegemonia austríaca, va pressionar per la signatura de la pau amb l'única condició de la renúncia borbònica d'unir les dues corones. El **1713-14** se

signaren els tractats d'Utrecht i Rastatt, els quals suposaren el final de la guerra europea. Felip va ser reconegut rei per les potències europees a canvi d'importants concessions a Àustria, que es va quedar amb el Milanesat, Flandes, Nàpols i Sardenya; i la Gran Bretanya, que va rebre Gibraltar i Menorca a part d'obtenir privilegis comercials. Catalunya i Mallorca decidiren continuar oposant-hi resistència. L'11 de setembre de 1714 va caure Barcelona i el dia 11 de juliol de 1715 ho va fer Mallorca.

2.2 Els decrets de nova planta i la centralització administrativa.

Quan Felip V va pujar al poder va aplicar les fórmules franceses pròpies de l'absolutisme de Lluís XIV. En aquest sentit jugaren un paper clau els Decrets de Nova Planta, mitjançant els quals se suprimiren els furs i institucions de València i Aragó (1707), Mallorca (1715) i Catalunya (1716). La victòria militar permetrà l'organització d'una nova administració territorial basada en l'unificació dels aspectes legals i administratius diversos territoris peninsulars. La Corona d'Aragó va perdre la seva autonomia fiscal i va patir una marginació de la llengua catalana en l'ensenyament i la justícia. Van desaparèixer les institucions dels territoris de la Corona d'Aragó (Generalitat, Gran i General Consell). A partir de les hores només es van mantenir les autonomies de Navarra i de les províncies basques.

La Nova Planta inicià una reforma administrativa unificadora a partir de les institucions castellanes que s'estenen per tot el territori. Van desaparèixer les Corts d'Aragó, absorbides per les de Castella que passaren a tenir, però, un caràcter simbòlic. **El Consell de Castella** es va constituir en l'òrgan consultiu del govern del país, contava amb facultats legislatives i judicials, però per damunt es trobava el poder del monarca que s'auxiliava dels **secretaris de despatx**, semblants als actuals ministres (Estat, Hisenda, Afers Estrangers, Afers Eclesiàstics i justícia, Guerra i Marina)

Els Borbons van imposar un model uniforme i racionalitzat d'administració per a tot l'Estat. Així, s'eliminaren els antics virregnats i el territori s'organitzà en **províncies**. La màxima autoritat en cada província era el **capità general** que acumularà atribucions militars, polítiques i administratives. Juntament amb el capità general actuava **l'Audiència** que actuava com d'alt tribunal de justícia. Per tal de controlar les ciutats s'implantà la figura castellana dels corregidors. Es crearen els intendants que, amb amplis poders, s'encarregaven de la recaptació d'impostos i la dinamització econòmica del país.

La supressió del tradicional sistema de percepció d'impostos propi de la corona d'Aragó va permetre la completa reforma del sistema fiscal tendint a la simplificació en els tipus

d'impostos i en la generació d'un fons comú centralitzat. El noms que rebran les noves carregues impositives seran: cadastre a Catalunya, equivalen a València, contribució única a Aragó i la talla a Mallorca).

2.3. El reformisme borbònic.

La política exterior espanyola es va caracteritzar per una pèrdua d'influència derivada dels tractats d'Utrecht i Rastatt, però aquest fet va permetre dirigir la mirada als problemes interns del país. El segle XVIII va constituir una etapa de relativa pau i estabilitat, marcada pels interessos espanyols a Itàlia que l'enfrontaven amb Àustria i especialment per una sèrie de pactes amb França (pactes de família), que a partir de 1740 van fer que Espanya participés en una sèrie de conflictes internacionals en contra d'Anglaterra. Els Borbons encara posseïen un extraordinari conjunt de colònies a Amèrica i es van fer veritables esforços per millorar i racionalitzar tant l'Administració com el comerç colonial amb l'ajut de ministres eficaços, com **José de Carvajal** i el **Marquès de l'Ensenada**.

Durant la primera meitat del segle XVIII es va mirar d'estimular l'activitat industrial i comercial segons patrons **mercantilistes**: intervenció de l'estat per afavorir-ne el desenvolupament. Aquesta va ser la política dels ministres de Felip V i Ferran VI (Orry, Patiño i Ensenada) entre les principals mesures adoptades trobem:

- a) Supressió de les duanes interiors.
- b) Estímul per al comerç colonial: reorganització del monopoli de Cadis i del sistema de flotes, estimulació de la creació de companyies privilegiades.
- c) Protecció de la producció industrial amb la prohibició d'importacions (teixits de cotó i seda) i per la fixació d'aranzels.
- d) Creació de reials fàbriques, orientades a la producció d'articles de luxe per tal de limitar-ne la seva importació.

Al 1759, Carles III, rei de Nàpols, va accedir al tron espanyol i imposà, com altres monarques europeus, el model del **Despotisme Il·lustrat**, on es manifestava la influència de les **idees il·lustrades** basades en la confiança en la raó, el progrés i en la llibertat. A partir de 1750-60 van aparèixer una sèrie de pensadors espanyols que coincidien en l'interès per la ciència, l'esperit crític, i la idea de progrés. Es mostraren preocupats pel model social i econòmic del país, i van mantenir un objectiu prioritari en l'educació com factor de canvi. Eren: **Feijoo, Campomanes, Cadalso, Jovellanos, Aranda, Floridablanca, Olavide, Capmany**, etc. Les idees il·lustrades varen ser adaptades a les particulars condicions del país i en definitiva es manifestaren de manera limitada en el reformisme dels principals col·laboradors del monarca espanyol com foren: **Campomanes**, el **compte de Floridablanca** i el **compte d'Aranda**. Entre les principals mesures econòmiques destaquem:

- a) La declaració de la llibertat de preus i de circulació de grans (1765)
- b) Liberalització comercial, com el fi del monopoli de Cadis (1765) i la llibertat de comerç amb Amèrica (1778). Però es va acompanyar de mesures proteccionistes, aranzels (1782) i prohibició d'importació.
- c) Eliminació del sistema de control dels gremis a través de la llibertat d'exercici de qualsevol professió sense l'examen del gremi (1790)
- d) Limitació dels privilegis de la Mesta.
- e) Polítiques de poblament (Sierra Morena).
- f) Control dels arrendaments agraris (1785) i repartiment de bens de propis (1766)
- g) Estimulació de la indústria noves fàbriques d'indianes (1796)
- h) Creació d'instruments financers com l'emissió de vals reials i el banc de San Carles.
- i) Millora en les comunicacions i transports: ports i camins.

Però el principal problema de l'economia espanyola el constituïa l'agricultura. La propietat, majoritàriament en mans senyoriales o eclesiàstiques, es trobava amortitzada i

per tant la reinversió no es veia afavorida. Igualment els baixos rendiments i l'escassetat de terres, afegits a l'augment de la població provocaven augments del preus agrícoles i crisis de subsistència. L'augment de la producció, pel recurs de l'increment de noves rompudes, trobava límits pel descens dels rendiments al cultivar-se les terres marginals de pitjor qualitat.

Per tal de conèixer la veritable situació del camp espanyol s'inicià una sèrie d'estudis que revelaren la necessitat d'una reforma agrària. **Jovellanos** i Olavide participaren en l'informe d'Expedient de Llei Agrària. Ara bé, els intents de reforma implicava trastocar profundament el poder dels privilegiats i els costums i mentalitat de les classes populars, per això, al igual que altres reformes socials i econòmiques necessàries, la modernització del sector agrícola quedà frenada.

3. EL SEGLE XVIII A LES ILLES BALEARS.

A les Balears es va donar una divisió entre els partidaris de Felip V (botiflers), representants de l'aristocràcia mercantil, i els partidaris de la causa austríaca. A l'inici del conflicte les Balears es varen mantenir fidels a Felip V, però la intervenció de la flota angloholandesa de l'almirall Leake (sept-1706) precipità la insurrecció contra els Borbons, de manera que Mallorca i les Pitiüses passen al bàndol de l'arxiduc Carles, Menorca no ho farà fins 1708 i amb la pau d'Utrecht romandrà sota domini britànic. Mallorca i Eivissa capitularen davant els francesos al 1715. El Decret de Nova Planta significà la substitució de les tradicionals institucions illenques per la nova administració centralitzada dels Borbons. Les atribucions del **Gran i General Consell** passen a la reial **Audiència**, presidida pel **Capità General**. A nivell local es modificà profundament l'administració seguint el model castellà. Quedà abolit el dret foral passant les atribucions fiscals a mans de l'**intendent** com representant de la **Hisenda Reial**.

L'agricultura constituïa la principal font de renda i ocupació a les Balears. Les illes patien continuades crisis de subsistència pròpies d'una agricultura amb baixa productivitat cerealística que recorria contínuament a les importacions. La població illenca del segle XVIII es dedicà majoritàriament al camp, on la gran propietat en mans de la noblesa era predominant. Aquesta acumulava el poder polític i econòmic d'una societat típicament estamental. A Mallorca i Menorca es començà a destacar una classe mitjana formada per arrendataris de les grans propietats senyoriales, que comercialitzaven la producció. Així i tot la major part de la població la constituïen els jornalers i missatges dependents del treball assalariat.

ELS BORBONS ESPANYOLS al segle XVIII i principi del segle XIX (inici del seu regnat – mort +)

